

Sternen te Zeebrugge

Broeden op een kunstmatig schiereiland

artikel uit Mens & Vogel

Sternen te Zeebrugge

Broeden op een kunstmatig schiereiland

Wouter Courtens, Eric Stienen & Marc Van de walle

Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO)

Sternen maken het zichzelf niet gemakkelijk. Ze stellen vrij strikte habitateisen en daar zijn de voorbije decennia nog maar weinig soorten beter van geworden. Als pionierssoorten hebben ze behoefte aan een specifiek habitat (schaars begroeide zandplaten en dergelijke meer), rust, bij voorkeur een predatorvrij (schier)eiland of een andere afgelegen kustzone. Vroeger leek er weinig aan de hand: Dwergsternen nestelden in ons land net zoals Strandplevieren gewoon op het strand; Visdieven broedden voornamelijk in het Zwin.

Als gevolg van de sterk toegenomen menselijke activiteiten aan de kust verdween de Dwergstern (*Sterna albifrons*) op het einde van de jaren '50 van onze zandstranden. De Visdief (*Sterna hirundo*) ging het beter af; die is dan ook een stuk minder kritisch dan zijn kleinere soortge-

noot. Niettemin werd ook de traditionele broedplaats, het Zwin, in de tweede helft van de jaren '90 nagenoeg volledig verlaten. Tegen dan was er echter wel één en ander veranderd: de voorhaven van Zeebrugge was al een tijdje ten tonele verschenen.

Sterren te Zeebrugge: hoe het begon

Dat in 1985 de eerste Vlaamse broedgevallen van Dwergstern sinds lange tijd precies in Zeebrugge werden vastgesteld, mag geen verbazing wekken. Tussen de twee strekdammen, die werden aangelegd voor de uitbouw van de oude voorhaven, was als gevolg van talloze zandopspuitingen een bij uitstek geschikte broedbiotoop voor pionierssoorten ontstaan. Samen met het eerste koppel Dwergstern kwam ook die andere pionierssoort, de Strandplevier (*Charadrius alexandrinus*), voor het eerst in Zeebrugge broeden. Met de komst van enige vegetatie werd hun voorbeeld snel gevolgd door Visdief (1987) en een jaar later, toen de eerste Kokmeeuwen (*Larus ridibundus*) zich hadden gevestigd, ook door Grote Stern (*Sterna sandvicensis*). Wat in de jaren daarop gebeurde kan worden omschreven als een waar succesverhaal, ongekend naar Vlaamse normen.

Aantalsexplosie

Naast de vestiging van Bontbekplevier (*Charadrius hiaticula*) en een aantal nieuwe meeuwensoorten – Stormmeeuw (*Larus canus*), Zwartkopmeeuw (*Larus melanocephalus*), Zilvermeeuw (*Larus argentatus*) en Kleine Mantelmeeuw (*Larus fuscus*) – tekende zich in de eerste helft van de jaren '90 ook een ware aantalexplosie van de sterrenpopulaties af. Door de uitbreiding geschikt broedareaal namen de Dwergsterren geleidelijk in aantal toe. Met 225 koppels werd in 1997 het absolute maximum opgetekend. Dit betekende dat

op dat moment bijna 4% van de totale West-Europese populatie in Zeebrugge broedde! Het aantal Visdieven groeide in twee fases. Tot 1995 broedden er naar Vlaamse normen weliswaar veel Visdieven in Zeebrugge, maar geen massa's. Na 1995 namen de aantallen echter sterk toe waardoor er rond de millenniumwisseling niet enkel naar Vlaamse, maar ook naar Europese normen belangrijke aantallen Visdieven in Zeebrugge broedden. Op haar maximum bracht bijna 3% van de Noordoost-Europese populatie daar zijn jongen groot. Wetende dat de Grote Stern gekend is om zijn sterke aantalflicuaties en uitwisseling tussen broedkolonies is het vreemde aantalverloop geen grote verrassing. Héél eenvoudig gesteld: als er veel Grote Sterren in Zeebrugge broeden, broeden er minder in het Nederlandse Deltagebied en omgekeerd. Vóór 2000 zijn er duidelijk twee pieken te onderscheiden met als maximum 1.659 nesten in 1993. Niet slecht als je weet dat dit betekent dat toch weer bijna 3% van de West-Europese populatie in Zeebrugge broedde!

Sterren, probleemgevallen?

Een gevolg van dit succesverhaal is dat al deze sterren bij gebrek aan geschikte 'natuurlijke' broedgebieden nestelden op terreinen die aangelegd zijn om containerbedrijven te vestigen; terreinen met industriële activiteiten dus en allesbehalve beschermd. Dwergsterren, Grote Sterren en Visdieven zijn opgenomen in Bijlage I van de Europese Vogelrichtlijn en hebben dus een streng Europees beschermingsstatuut. Om conflicten tussen

Visdief

natuurbehoud en economie te vermijden werd door alle betrokken partijen (Havenbestuur, Agentschap voor Natuur en Bos, Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Natuurpunt) naar een oplossing gezocht. Het voordeel aan pionierssoorten zoals sternes is dat je hun kolonies relatief gemakkelijk kunt verplaatsen, zolang je ze maar een optimaal alternatief aanbiedt.

Dit impliceert dat de nieuwe locatie in de buurt van de huidige broedkolonie moet liggen zodat ze gemakkelijk kan worden

'ontdekt' (en er zekerheid bestaat over de voedselsituatie in de nabije omgeving), dat ze vrij van verstoring en landroofdieren is en dat er een zeker 'eilandgevoel' heerst. Een tiental opties in en buiten de haven werd tegen deze vereisten afgetoetst en uiteindelijk kwam de locatie van het huidige sterneschiereiland uit de bus als beste (tijdelijke) optie. In één moeite door werd ook een Vogelrichtlijngebied afgebakend in en rond de voorhaven zodat het voortbestaan van de sternekolonies en hun voedselgronden verzekerd werd.

Klinkende cijfers

In 1999 werd in de 'baai' tussen de LNG-terminal van Fluxys en het dwarsdammetje ten noorden ervan begonnen met de aanleg van het sternenschiereiland langs de binnenzijde van de oostelijke strekdam. In eerste instantie werden 3 hectaren opgespoten die in verschillende fasen werden uitgebreid tot de huidige 9 hectaren. Al meteen in 2000 vestigden de échte pioniers zich op het schiereiland: Dwergstern, Strand- en Bontbekplevier. De eerste Visdieven vestigden zich in 2002 en in 2003 vertoefden er al enkele koppels Kokmeeuw. Grote Sterns vestigden zich nog een jaar later toen de kokmeeuwenkolonie groot genoeg was naar hun zin. Het is een specifiek trekje van deze laatste soort dat ze nagenoeg enkel in of in de nabije omgeving van een

kokmeeuwenkolonie broedt. Ze is van deze wat agressievere soort afhankelijk voor haar bescherming.

Naarmate er geschikte terreinen verdwenen in de westelijk voorhaven en het Sternenschiereiland in omvang toenam, vonden steeds meer vogels de weg van west naar oost. Vanaf 2002 nam het aantal broedgevallen van Dwergstern stelselmatig af in de westelijke voorhaven. Tezelfdertijd vestigde een aantal kolonies zich op het sternenschiereiland en herontdekte de soort het Vlaams Natuurreservaat de *Baai van Heist* als broedgebied. De aantallen komen evenwel nog steeds niet in de buurt van de recordaantallen van de jaren '90. Ook de Visdieven zagen in dat ze beter af waren op het sternenschiereiland en verhuisden op vier jaar tijd volledig naar de Oostdam. Bij deze soort geldt

Grote Stern

foto: Mijchel Decler / Vilda

een soort mathematische zekerheid: hoe meer geschikt broedgebied je voorziet, hoe meer Visdieven er kunnen broeden. Dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld Grote Stern die met een paar duizend koppels broedt op een klein lapje grond. Het aantal Visdieven op het schiereiland steeg dan ook tot net geen 2.800 koppels in 2007.

In 2004, toen behalve op het Sternenschiereiland ook in de westelijke voorhaven nog vrij veel geschikt broedgebied aanwezig was, broedden niet minder dan 3.052 koppels Visdief in Zeebrugge. Goed voor net geen 5% van de biogeografische populatie. En het kan nog beter! Toen de Grote Stern in 2004 het Sternenschiereiland ontdekte, kwamen meteen

ruim 4.000 koppels tot broeden, meer dan 7% van de populatie! Dit was voor een deel te danken aan het feit dat er een aantal kolonies in het Deltagebied was weggespoeld, waardoor een deel van deze vogels naar Zeebrugge verhuisde. Dit toonde opnieuw aan dat het voor dergelijke soorten niet volstaat om zuinig te zijn op het aantal broedplaatsen zodat ze gemakkelijk kunnen verhuizen als dat nodig lijkt.

Ingrediënten van het succes

Hoge aantallen broedvogels dat is één; maar wat met het broedsucces van al die sternnen? Bij het aanleggen van iets als een 'sternenschiereiland' mag men

Visdief

zich namelijk niet blindstaren op hoge aantallen nesten; er moet vermeden worden dat er een 'ecologische valkuil' wordt gecreëerd. Het heeft geen zin de vogels een ogenschijnlijk geschikte biotoop aan te bieden wanneer de kans op een geslaagd broedsel klein is als gevolg van voedselgebrek of de aanwezigheid van roofdieren. In vergelijking met veel andere kolonies doet de Zeebrugse kolonie het op vlak van broedsucces meer dan behoorlijk. Dit is voor een groot stuk te danken aan het ruime voedselaanbod in en rond de haven en in bepaalde kustzones van het Belgische gedeelte van de Noordzee. Tijdens de voorbije jaren werd in veel kolonies in de zuidelijke Noordzee voedselschaarste vastgesteld, iets waar 'onze' kolonie tot op heden grotendeels van gespaard gebleven is. Het jaar 2007 was zelfs een topjaar wat broedsucces en aanwezigheid van voedsel betreft.

Enkel peis en vree?

Na deze goed-nieuws-show lijkt deze vraag niet echt op zijn plaats. Niettemin zijn er enkele schaduwzijden en vragen naar de toekomst toe. Zo werd de site waar het Sternenschiereiland werd aangelegd als beste geselecteerd uit de mogelijke alternatieven ondanks het feit dat ze onder een rij windturbines gelegen is. Jaarlijks blijken zich nu zo'n 160 sternens tegen die molens te pletter te vliegen. Dat het hierbij vooral gaat om adulte vogels zorgt voor sternens, die net als de meeste zeevogels lang leven (tot meer dan 30 jaar) en slechts een beperkt aantal jongen produceren, voor een groot probleem. In een poging het aantal slachtoffers te reduceren zullen de huidige molens vervangen worden door een aantal grotere exemplaren waarvan verwacht wordt dat de vogels onder de wieken door zullen vliegen in plaats van ertegen.

Langs het sternenschiereiland staan verschillende windturbines opgesteld die uiteraard niet zonder gevaar zijn. Jaarlijks vliegen gemiddeld 160 sternens zich dood tegen de ronddraaiende wieken, voornamelijk adulte vogels. Om het aantal slachtoffers te doen dalen, wil men de molens in de nabije toekomst vervangen door een groter en modern type. Verwacht wordt dat de vogels dan onder de wieken door zullen vliegen.

■ Sternenschiereiland ■ Baai van Heist ■ Westelijke voorhaven

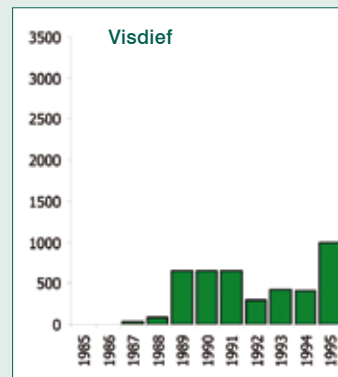
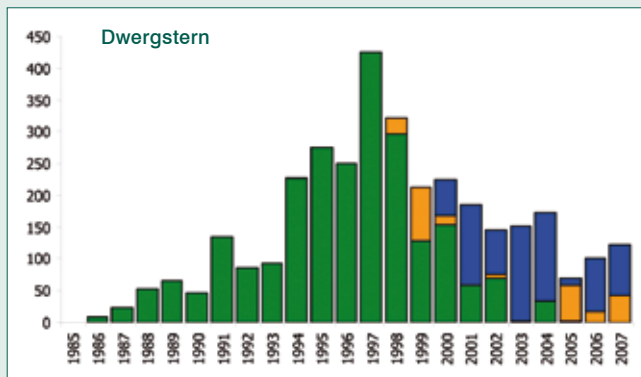

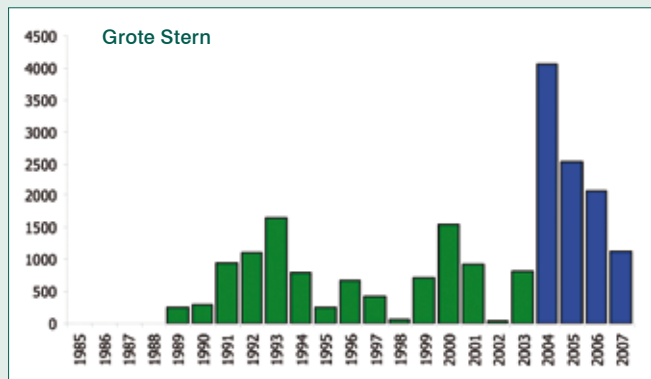
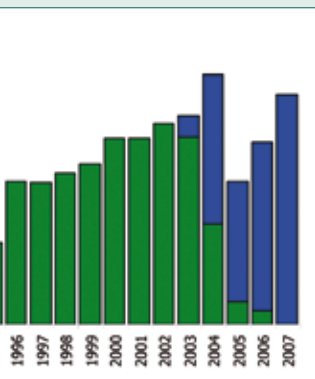
foto: Arie Ouwerkerk

Visdief

Dan stelt zich nog een probleem met de grote meeuwen (Zilvermeeuw en Kleine Mantelmeeuw) die momenteel minder en minder broedgelegenheid in het westelijke havengebied vinden. Als hun broedgebieden nagenoeg verdwijnen, valt niet uit te sluiten dat ze het sternenschiereiland zullen bezetten en de sternenschiereilanden aldaar verdringen. Ook het voortbestaan van het sternenschiereiland zelf in zijn huidige vorm is verre van zeker. Het wordt beschouwd als een tijdelijke oplossing in afwachting

van een alternatief buiten de havenmuren wanneer de huidige site voor uitbreiding van havenactiviteiten wordt geclaimd. Ondertussen zal het echter worden uitgebreid tot de voorziene 22 hectaren om voldoende garantie te bieden voor het voortbestaan van de enige grote kolonie van deze soorten in ons land. Hun wel en wee zal ook op de voet gevolgd worden. Mens en vogel? Beetje bij beetje komen we er wel in Zeebrugge!

Schuttershof 14 - 9100 Sint-Niklaas
Tel. 03 296.26.80 - Fax 03 296.26.82

info@vogelbescherming.be
www.vogelbescherming.be